

Pedagogische kroniek

Inleidende opmerking

Bij het redactiesecretariaat zijn een aantal onderwijsrapporten binnen gekomen, die de moeite waard zijn nader te bezien. De volgorde noch de lengte van de besproken rapporten geven aanwijzingen voor de politieke voorkeur van de schrijver.

I. Discussienota onderwijsbeleid van D'66

In een kleine veertig stellingen met toelichting heeft een landelijke werkgroep van de politieke partij Democraten '66 haar visie neergelegd ten aanzien van het niet-wetenschappelijk onderwijs.

De nota is opgesteld om binnen de eigen partij de discussie over deze problematiek op gang te brengen en voorts het Nederlandse volk kennis te doen nemen over de gedachtenvorming binnen D'66 aangaande een te voeren onderwijsbeleid.

De nota begint, en terecht gezien de pragmatische aanpak van politieke problemen door deze partij, met enige stellingen over de maatschappelijke functie van het onderwijs. Vier ontwikkelingstendenties worden onderkend:

1. de technologie;
2. democratisering van het maatschappelijk leven;
3. de groei van internationale samenlevingsverbanden;
4. de toenemende invloed van wetenschappers, managers en financiers.

In de tweede paragraaf wordt de verhouding Overheid en Onderwijs aan de orde gesteld. Het ontvangen van onderwijs wordt als een grondrecht voor iedere burger beschouwd om zich te kunnen ontwikkelen. Dit houdt in dat financiële omstandigheden voor niemand een belemmering mogen zijn om onderwijs te volgen.

Voorts behoort de overheidsfunctie inzake het onderwijs tegenover iedere burger gelijk te zijn. Daarom moet de overheid niet enerzijds optreden als schoolbestuur en anderzijds als behartiger van het algemeen belang of als subsidiegever.

Het financieel beleid moet gericht zijn op het stimuleren en uitvoeren van vernieuwingsplannen, daar vernieuwingsprocessen een levensnoodzaak voor het onderwijs zijn. Een doelgerichte investering van gelden is dan ook noodzakelijk.

In de derde paragraaf van de nota worden aanbevolen:

- a. Een flexibel onderwijssysteem om een optimale ontwikkeling van het kind te verzekeren.
- b. Afschaffing van het jaarklassesysteem en invoering van geïndividualiseerde groepsvorming.
- c. Een minder starre schoolorganisatie.
- d. Experimenteren met nieuwe media als teachingmachines, schoolradio en schooltelevisie.

- e. Ontwikkelingsdiensten voor begeleiding van de onderwijsvernieuwing en milieu-beïnvloeding.
- f. Centrale registratie van de onderwijsresultaten.
- g. Maatschappelijke contacten in en door het onderwijs voor de leerlingen.

Paragraaf 4 handelt over de doorstroming bij het onderwijs. Het kleuter- en basisonderwijs kunnen voor deze problematiek een oplossing bieden. Verder wordt milieu-beïnvloeding bepleit om sociale ongelijkheid van onderwijskansen te voorkomen.

De kleuterschool heeft enerzijds tot taak het leerproces bij het kind op gang te brengen door een geprogrammeerde ontwikkeling van de instrumentele en expressieve functies der kleuters en anderzijds de opdracht de fysieke en sociale handicaps van zijn leerlingen te ontdekken.

Het basisonderwijs dient bij de aanvang van het leerproces aan te sluiten op de differentiële bekwaaamniveaus der leerlingen.

Verder is het verlagen van de klassedelaars voor het kleuter- en basisonderwijs vereist.

In paragraaf 5 wordt het buitengewoon onderwijs aan de orde gesteld. Dit onderwijs moet uitsluitend bestemd zijn voor kinderen, die uit hoofde van een zintuigelijk, lichamelijk of geestelijk gebrek, of vanwege hun gedrag, geen ander dan buitengewoon onderwijs met vrucht kunnen volgen. Geconstateerd wordt in dit verband, dat de b.o.-regelingen in de praktijk aanleiding geven tot stigmatisering welke de doorstroming naar het voortgezet onderwijs belemmert.

Voor de sociaal belemmerde kinderen dienen in het gewone onderwijs voorzieningen te worden getroffen zodat zij werkelijk gelijke kansen krijgen in de maatschappij van morgen.

Paragraaf 6 handelt over het algemeen voortgezet onderwijs. Voorkeur wordt gegeven aan scholengemeenschappen en aan samenwerkingsverbanden tussen scholen, boven de categoriale scholen. De opleiding moet bestaan uit twee selectievrije schooljaren. De tweede fase leidt tot het eindexamen. De schoolleiding moet meer mogelijkheden krijgen op onderwijskundig en administratief gebied om de samenwerking in de school te versterken.

Taakopvatting en betaling van de leraar dienen op een volledige weektaak en niet op een aantal uren te zijn afgestemd. De taak van de leraar moet dan ook ruimer worden omschreven dan in termen van lesuren.

De opleiding en de bevoegdheden van de leraar dienen gericht te zijn op het streven één geïntegreerd leerstofprogramma aan de leerlingen te bieden.

In overweging wordt gegeven op de hogere leerjaren van het w.w.o. een driedeling toe te passen: A-wetenschappen, B-wetenschappen en gedragswetenschappen.

Paragraaf 7 is besteed aan het beroepsonderwijs. Geconstateerd wordt dat de gestage uitbouw van het algemeen vormende karakter van het beroepsonderwijs zeer belangrijk is.

Noodzakelijk wordt voorts geacht het bevorderen van de studie in de elektronica en chemische techniek (procestechniek) aan scholen voor lager, middelbaar en hoger technisch onderwijs.

Bijscholing der leraren, in samenwerking met bedrijfsleven en Universiteiten, wordt een absolute noodzaak geacht. Voorlichting aan meisjes over het technisch onderwijs en technische beroepen is gewenst. Te denken valt aan speciale technische scholen voor meisjes waar ook aandacht zal worden besteed aan de algemene en creatieve vorming der leerlingen.

De nota is verkrijgbaar bij het secretariaat van D'66, Keizersgracht 576 te Amsterdam tegen betaling van f 1,—.

II. Nota met betrekking tot de onderwijsproblematiek

Een uitgave van de Doctor Abraham Kuyperstichting en oorspronkelijk verschenen in *Anti-Revolutionaire Staatskunde*.

In de proloog wordt geconstateerd dat de bemoeienis van de A.R.P. met zaken het onderwijs betreffende na de overwinning in de schoolstrijd nogal summier is geweest.

Handhaving van de vrijheid van onderwijs was het devies en het meer inhoudelijk denken over het onderwijs kwam niet of nauwelijks aan de orde. Geconstateerd wordt dat hiermee in deze tijd niet kan worden volstaan en dat daarom binnen de A.R.P. een gerichte meningsvorming op gang komt ten aanzien van het onderwijs. Een globale inventarisatie van de huidige problematiek door terzake deskundigen dient de discussie over onderwijsvraagstukken binnen de partij op gang te brengen.

In de eerste paragraaf wordt geconstateerd dat de aandacht voor de juridische aspecten van het onderwijs verminderd is en dat in toenemende mate de aandacht wordt gericht op de sociale, economische en pedagogische aspecten. Als oorzaken van deze wending in de aandacht worden onderkend:

- a. de ontdekking, dat het onderwijs in wezen een afspiegeling vormt van het normenpatroon, dat leeft bij slechts een gedeelte van de bevolking;
- b. de verwachting, dat het onderwijs een belangrijk instrument zal kunnen zijn bij het opnieuw vormgeven aan onze maatschappij.

Herstructurering van het onderwijs betekent niet meer dan het op gang zetten van een proces dat slechts na geruime tijd kan uitlopen op een geherstructureerde maatschappij; maar ook niet minder!

In de tweede paragraaf wordt uiteengezet dat de democratie niet beperkt moet blijven tot het staatkundig terrein maar moet doorwerken in andere vormen van samenleving. Daarvoor zijn evenwel oefening en experiment nodig. Een schoolgemeenschap biedt hiervoor wellicht gelegenheid. Voor een werkelijke democratisering van de maatschappij zal een onderwijs, dat zelf democratisch is opgezet, als voorhoede kunnen fungeren.

Democratisering van het onderwijs roept evenwel vragen op. Wie moeten inspraak hebben? Ouders, leerlingen, leraren, bedrijfsleven, overheid? Moet de inspraak van iedere participant even groot zijn en moet over alles meegesproken worden?

Democratisering van het onderwijs beoogt tevens belemmeringen weg te nemen voor bepaalde bevolkingsgroepen om aan het middelbaar en hoger onderwijs deel te nemen. Die belemmeringen hebben voornamelijk betrekking op milieu-invloeden. Voor waarschijnlijk 50% van de kinderen is er een discontinuïteit tussen het cultuurpatroon thuis en dat op school.

Voorts wordt het bedenkelijk geacht dat onze huidige onderwijsstructuur nog teveel herinnert aan een tijd toen de lagere school voor de arbeider was, de middelbare school voor de middenstand en het hoger en universitair onderwijs voor de hogere standen. Een werkelijke democratisering van het onderwijs, aldus de nota, vraagt geen verticale maar een horizontale indeling; niet hoger of lager, maar het een én het ander. Te denken is aan grotere schooleenheden, waar naast de diversiteit ook de solidariteit beoefend kan worden.

In de derde paragraaf wordt de actuele vraag aan de orde gesteld of het onderwijs ten dienste staat van het individu dan wel van de collectiviteit. Gaat het om vergroting van de ontplooiingsmogelijkheden van de mens of gaat het om de behoeften van onze maatschappij? In economische termen: is het consumptie dan wel investering?

Het ministerie van onderwijs en wetenschappen is het belangrijkste 'spending department'. Het stijgingspercentage van de onderwijsuitgaven voor onderwijsdoeleinden is beangstigend hoog. De vraag wordt gesteld of, mede gelet op de stijgende welvaart, niet een groter beroep moet worden gedaan op de beurs van degene, die het onderwijs ontvangt. Het gegeven, dat uit de algemene middelen een belangrijk deel naar de onderwijssector gaat, roept tevens de vraag op welke consequenties dit heeft voor de op zichzelf zo zeer gewenste vrijheid van beroepskeuze. Aan de besteding der algemene middelen mag de eis worden gesteld, dat zij in het algemeen belang geschiedt. Teveel artsen is niet in het algemeen belang, gelet op het vele geld dat van rijkswege moet worden geïnvesteerd om een arts te kunnen 'produceren'.

Een universitaire studie betekent in veel gevallen dat een zeer hoog inkomen kan worden verkregen. De maatschappij fourneert een groot bedrag om iemand een studie te laten volgen en ziet zich vervolgens geplaatst voor de hoge inkomenseisen van haar protégé.

Daar de behaalde diploma's voor een groot deel het inkomen bepalen zijn we terecht gekomen in een intellectuele standenstaat. Het is evenwel de vraag of het rechtvaardig mag heten de behaalde diploma's te hanteren als een criterium voor de inkomensverdeling.

Men kan zich echter ook afvragen of, economisch gezien, de ongelijke inkomensverdeling niet ook een positieve functie vervult. Onze maatschappij heeft behoefte aan ambitieuze mensen en het hebben van ambities wordt sterk bevorderd door hogere beloningen in het vooruitzicht te stellen. Of de huidige al te ongelijke inkomensverdeling door dit soort overwegingen kan worden gerechtvaardigd, is echter zeer de vraag.

In paragraaf 4 worden vragen van pedagogische aard aan de orde gesteld.

Wat de belangen van het individu betreft wil de A.R.P. er naar streven een ieder dat onderwijs te kunnen verstrekken, dat is aangepast aan zijn behoeften en capaciteiten.

Er zullen dan ook vele keuzemogelijkheden moeten zijn. Zo is er behoefte aan meer differentiatie- en variatiemogelijkheden in het onderwijs. Voorts wordt in ons onderwijs veel te weinig aandacht geschonken aan de vraag hoe het kind rijp te maken voor het doen van een beroepskeuze.

Verder maken de maatschappelijke ontwikkelingen in toenemende mate omscholings- en bijscholingsmogelijkheden noodzakelijk. Ons huidige onderwijssysteem is daarvoor te strak van opzet en ook de Mammoetwet heeft ten deze geen wezenlijke verbeteringen gebracht daar te veel is vastgehouden aan de oude vormen. Een flexibeler school is daarom noodzakelijk waarvoor een 'raam-opzet' gewenst is waarbinnen veranderingen en noviteiten mogelijk zijn.

Reorganisatie van onderwijsvormen wordt evenwel beperkt door de eis van deugdelijkheid. Ook moeten de onderwijsvormen overzichtelijk blijven. Veel meer dan thans het geval is zal er geëxperimenteerd moeten worden.

Het vermoeden lijkt gerechtvaardigd, dat de efficiency van de kennisoverdracht te wensen overlaat. Zo is er te weinig aandacht voor de mogelijkheden van onderwijstechnologie.

Ook ten aanzien van de selectie van leerstof en het selecteren van leerlingen is verdere studie gewenst. Voorts is het de vraag of het systeem van opeenvolgende jaarklassen wel bevredigend werkt.

Een herstructurering van het onderwijs kan de vrijheid van het onderwijs aantasten. Waakzaamheid daartegen is gewenst. Het christelijk onderwijs loopt evenwel het gevaar, door de gebondenheid aan een bepaald milieu, zich niet te kunnen handhaven in een 'open' maatschappij waar contacten met andersdenkenden steeds veelvuldiger worden.

Het christelijk onderwijs dient zich dan ook te beraden op zijn taak en positie in deze tijd en in deze maatschappij. De A.R.P. wil daartoe een bijdrage leveren.

Indien de reorganisatie van het onderwijs gebruikt wordt als een invalshoek om de samenleving te reorganiseren, althans het klimaat daarvoor te scheppen, dan zal daartoe de A.R.P. ook het christelijk onderwijs moeten uitdagen. Aldus besluit het rapport, dat te bestellen is bij de Doctor Abraham Kuypersstichting te Den Haag.

III. *Onderwijsbeleid in een veranderende maatschappij*

Situatieschets ten behoeve van het N.V.V.-congres 1969. Samengesteld door het Wetenschappelijk- en Scholingsinstituut van het Nederlands Verbond van Vakverenigingen.

In het voorwoord wordt gesteld dat het N.V.V. zich altijd heeft ingezet voor verbetering van onderwijsvormen, verlenging van de leerplicht en verhoging van het peil van kennis en cultuur van de brede massa der bevolking. Zo is reeds in 'Wenkend Perspectief' gepleit voor een leerplichtverlenging tot 16 jaar, gevolgd door een verhoging tot 18 jaar in een verdere toekomst.

De nota begint met te constateren dat er stagnatie is ten aanzien van de democratisering van het onderwijs. Zo is er geen sprake van dat ieder kind en iedere jonge mens gebruik kan maken van de algemene onderwijsvoorzieningen die in Nederland bestaan. De helft van de opgroeiende jonge mensen is genoodzaakt een korte, eenzijdig op het beroep gerichte opleiding te volgen. Slechts een gering percentage van de arbeidersjeugd kan deelnemen aan de middelbare en hogere opleidingen, terwijl de toestroming naar het universitaire onderwijs uit deze groep zeer beperkt is. De nieuwe wettelijke voorzieningen, zoals de wet op het voortgezet onderwijs, leveren geen wezenlijke bijdrage tot deze democratisering en – wat ernstiger is – kunnen door hun vorm en inhoud daar ook niet in voldoende mate toe bijdragen. Gedeeltelijke verbeteringen en beperkte oplossingen zijn niet meer aanvaardbaar. Nodig is, gezien de behoeften van een moderne samenleving, een herstructurering van het onderwijs.

In de daarop aansluitende paragraaf wordt betoogd dat het schoolsysteem de ontwikkeling van de arbeidersjeugd benadeelt. Zo wordt in het bijzonder voor de kinderen uit de arbeidersgroeperingen de weg naar verdere studie reeds op zeer jeugdige leeftijd afgesloten. Een handicap, voor kinderen uit arbeidersmilieus, is de taalverwerving die evenwel door goed kleuteronderwijs kan worden opgevangen. Voorts bezoeken de arbeiderskinderen voornamelijk de kortere opleidingen: het m.a.v.o. en het lager beroepsonderwijs. Verder is het lager beroepsonderwijs te eenzijdig technisch gericht en het biedt een onvoldoende basis voor de latere deelneming aan het sociale en culturele leven. Dan is het leerlingenstelsel geheel op het beroep gericht en het vormingsonderwijs bereikt slechts een zeer beperkte groep.

Als hoofdpunten voor een nieuwe opbouw van het onderwijs worden onderkend:

- het sociale proces van humanisering;
- een zo ruim mogelijke ontplooiing voor elk kind op geestelijk, sociaal en cultureel gebied;
- elk kind en elke jongere moet volledig kunnen profiteren van de hem passende onderwijsmogelijkheden.

Het realiseren van deze hoofdpunten vereist een nieuwe structuur van het onderwijs waarvoor de volgende blauwdruk is ontworpen:

1. Het primaire onderwijs:
 - peutersverzorging (3 tot 5 jaar), gericht op geestelijke en lichamelijke groei.

- kleuteronderwijs (5 tot 7 jaar), individueel benaderde groei naar schoolrijpheid.
 - basisonderwijs (7 tot 11 jaar), beginnende oriëntatie op de wereld.
2. Het secundair onderwijs:
- Middenschool (eerste cijfers 11 tot 16 jaar) periode van observatie, oriëntatie, en determinatie als voorbereiding op de differentiatie in de tweede cyclus.
 - Bovenschool (tweede cyclus, 16 tot 19 jaar) bestaande uit drie richtingen:
 - a. vormingsschool (overgang van school naar bedrijf).
 - b. gedifferentieerd beroepsonderwijs.
 - c. voorbereidend tertiair onderwijs.
- Doorstroming naar het tertiair onderwijs moet voor alle drie vormen mogelijk worden gemaakt.
3. Het tertiair onderwijs.
Dit onderwijs moet vanaf plus minus 18 jaar een algemeen kader geven. Universitair en hoger beroepsonderwijs moeten geïntegreerd worden, waardoor vorming mogelijk wordt voor wetenschapsbeoefening en wetenschapstoepassing.

Ten aanzien van de inhoud van het onderwijs wordt gesteld dat het leerplan gezien dient te worden als het geheel van middelen (leerstof, werkwijzen, interne schoolorganisatie) nodig om de gestelde doelen voor elke leerling te bereiken. Het leerplan dient twee aspecten in zich te verenigen:

- a. oriëntatie naar de cultuur,
- b. polytechnische vorming gericht op het verwerven van vaardigheden.

Over het klimaat van het onderwijs wordt opgemerkt dat democratisering van het onderwijs onmogelijk zal zijn indien zich binnen de school geen proces van democratisering voltrekt. Zo dienen in de verhouding tussen leerkrachten en leerlingen, tussen leerkrachten en ouders, tussen leerkrachten en besturen democratische samenwerkingsvormen te ontstaan.

Voor het goed functioneren van het onderwijs zijn hulpbiedende organen noodzakelijk zodat leerkrachten en leerlingen hulp kunnen verkrijgen van deskundigen uit schooladviesinstanties en pedagogische centra.

Vernieuwing van het onderwijs kan alleen het resultaat zijn van weloverwogen planning. Daarom is nodig een nationale onderwijsraad, die als centraal orgaan de 'instrumenten' moet ontwikkelen om de continu-verandering van het onderwijssysteem, etisch en wetenschappelijk ondersteund voor te bereiden, in te voeren en te evalueren. Deze nationale onderwijsraad dient een orgaan te zijn dat belast wordt met de wettelijke, organisatorische en inhoudelijke vormgeving van een modern Nederlands onderwijssysteem, gericht op optimale ontwikkelingsmogelijkheden voor de gehele Nederlandse jeugd.

Voorts dient er ruimte en geld te zijn om te experimenteren: vanaf de didactische methoden binnen het klaslokaal, tot aan de structuur van het onderwijs.

In een bijlage wordt een nieuwe structuur voor het onderwijs nader uitgewerkt. Pedagogische en didactische aanwijzingen worden gegeven voor de primaire, secundaire en tertiaire onderwijsvormen en een aantal te geven leervakken wordt concreet genoemd voor wat betreft het basisonderwijs en het secundair onderwijs eerste cyclus.

Het rapport is verkrijgbaar bij het N.V.V., Europaplein 1 te Amsterdam.

